

Asia: VN/2401/2026

Ehdotus kansalliseksi mediakasvatuslinjauksiksi

1. Johdanto

Mahdolliset kommentit ja huomiot johdannosta:

Sosped-säätiö kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta kansalliseksi mediakasvatuslinjauksiksi.

Sosped toimii valtakunnallisena sosiaali- ja mielenterveysalan toimijana, joka vahvistaa mediaosallisuutta, digitaalista hyvinvointia ja kriittistä medialukutaitoa erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien aikuisten, nuorten aikuisten ja yhteisöjen keskuudessa. Toimintaamme kuuluvat muun muassa Kulttuuripajatoiminta, Digipelirajaton ja Somerajaton -palvelut, Mediatoimintaa kaikille -hanke sekä päättyneet Mielettöntä valoa -mediatoiminta ja Nettideittiturva-hanke.

Sospedin näkökulmasta aikuisten ja haavoittuvien ryhmien mediakasvatus on kansallinen aukko, joka tulee huomioida mediakasvatuslinjauksissa läpileikkaavasti. Mediakasvatuksen tulee palvella kaikkia ikäryhmiä ja yhteiskunnallisia ryhmiä, ei vain lapsia ja nuoria. Lisäksi digihyvinvointi, digitaalinen kuormitus ja digitaalinen rikollisuus ovat keskeisiä mediakasvatuksen osa-alueita, joita kansalliset linjaukset eivät tällä hetkellä riittävästi tunnista.

2. Mediakasvatuksen nykytila

Mahdolliset kommentit ja huomiot mediakasvatuksen nykytilasta:

Mediakasvatuksen nykytila Suomessa on pirstaleinen ja painottuu edelleen koulutusjärjestelmään. Aikuisten, erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien, mediataitojen tukemiselle ei ole kansallista rakennetta, tutkimustietoa on puutteellisesti ja rahoitusmekanismit ovat heikentyneet.

Nykytilan keskeiset haasteet Sosped-säätiön näkökulmasta:

-Aikuisten mediataitojen vaje on merkittävä riski yhteiskunnalliselle resilienssille, palveluiden saavutettavuudelle ja osallisuudelle.

-Sote-sektorilla ei ole osaamista eikä koulutuspolkuja digitaalisen kuormituksen, riippuvuuksien, digitaalisen talousrikollisuuden tai mediaympäristön mielenterveysvaikutusten ymmärtämiseen.

-Digihyvinvointiin liittyvän tuen tarpeet kasvavat, mutta palvelurakenne ei tunnista ennaltaehkäisyä eikä tuen roolia.

-Kolmannen sektorin toimijat ovat kriittisessä asemassa, mutta rahoitus on romahtanut.

-Mediaosallisuus ja yhteisömedia ovat kokonaan tunnistamatta mediakasvatuksen ekosysteemissä, vaikka ne ovat keskeisiä osallistavan ja toiminnallisen mediakasvatuksen muotoja.

Aikuisten mediataitoihin liittyvä tutkimusvaje, rahoitusleikkaukset sekä yhteisö- ja järjestökentän heikentyneet toimintaedellytykset estävät mediakasvatuslinjausten tavoitteiden saavuttamista.

3. Visio

Mahdolliset kommentit ja huomiot visiosta:

Sosped-säätiö kannattaa visiota mediakasvatuksesta yhteiskunnallista luottamusta vahvistavana ja kaikenikäisiä palvelevana kokonaisuutena. Kuitenkin vision tulee entistä selkeämmin tunnistaa:

-Aikuisten ja haavoittuvien ryhmien oikeus mediakasvatukseen, ei vain lasten ja nuorten.

-Elinikäisen oppimisen vahvistaminen siten, että mediakasvatus ei rakennu yksinomaan koulutusjärjestelmän varaan.

-Digihyvinvoinnin ja mielenterveyden näkyvä rooli, sillä mediaympäristö on merkittävä kuormittava tekijä.

-Toiminnallinen ja osallistava mediakasvatus, joka toteutuu erityisesti yhteisöissä ja kolmannella sektorilla.

Laajasti ja realistisesti ymmärretty mediakasvatus tarkoittaa sekä kykyä käyttää teknologiaa että kykyä hahmottaa median, vallan, tekoälyn ja yhteiskunnallisten ilmiöiden suhteita.

4. Tavoitteet

Mahdolliset kommentit ja huomiot tavoitteista:

Sosped-säätiön näkökulmasta mediakasvatuksen tavoitteisiin tulee sisällyttää:

- a) Aikuisten ja haavoittuvien ryhmien mediakasvatuksen vahvistaminen
- b) Aikuisten mediataidot ovat osa arjessa selviytymistä, työelämää, digipalvelujen käyttöä, lasten kasvattamista ja yhteiskunnallista osallisuutta.
- c) Digihyvinvoinnin ja digitaalisen kuormituksen ymmärtäminen
- d) Tavoitteena tulee olla mediaympäristön terve käyttö, kuormituksen vähentäminen ja riippuvuuksien tunnistaminen.
- e) Mediaosallisuuden ja yhteisölähtöisen mediakasvatuksen vahvistaminen
- f) Osallisuuden kokemukset ja oman äänen saaminen ovat mediakasvatuksen ydintä.
- g) Tekoälylukutaidon kehittäminen kriittisestä näkökulmasta
- h) Tavoitteena ei ole vain tekninen osaaminen vaan ymmärrys tekoälyn vaikutuksista, tiedon luotettavuudesta ja tiedontuotannon vinoumista.

5. Toimenpiteet

Mahdolliset kommentit ja huomiot toimenpiteistä:

Sosped-säätiö esittää seuraavat konkreettiset toimenpiteet mediakasvatuksen vahvistamiseksi:

Aikuisten mediakasvatuksen vahvistaminen

-Kehitetään poikkihallinnollinen ohjelma, joka tukee aikuisten digitaalisten, medianlukutaito- sekä tekoälylukutaitojen vahvistamista.

-Rahoitetaan järjestöjä ja yhteisöjä, jotka toteuttavat mediakasvatusta käytännössä.

Digihyvinvointi ja digitaalisen kuormituksen vähentäminen

-Tarjotaan sote-sektorille systemaattista koulutusta median ja teknologian kuormitusvaikutuksista, digipeliriippuvuuksista, sosiaalisen median haittavaikutuksista sekä digitaalisen talousrikollisuuden perusmekanismeista.

-Integroidaan digihyvinvointi osaksi kansallisia mediakasvatuskentän tavoitteita.

Tukipalvelut ja ennaltaehkäisy

-Resursoidaan tukipalveluja haavoittuville ryhmille (esim. digitaalisen kuormituksen, verkkohuijausten ja riippuvuuksien jälkihoito).

Mediaosallisuus ja yhteisömedia

- Sisällytetään mediaosallisuus viralliseksi mediakasvatuksen osa-alueeksi.
- Luodaan rahoitus- ja ohjausmalli yhteisömediatoiminnoille, mediapajoille ja osallistaville mediakasvatusmuodoille.
- Hyödynnetään kokemusasiantuntijoita mediakasvatuksen suunnittelussa.

Tekoälylukutaito

- Laaditaan tekoälylukutaitoa koskeva kansallinen osaamislinjaus, joka keskittyy kriittiseen ajatteluun, tiedontuotannon ymmärtämiseen ja eettiseen käyttöön.
- Tuetaan toiminnallisia tekoälyyn liittyviä oppimismalleja aikuisille.

Pitkäjänteiset rahoitusmallit

- Luodaan 3–4-vuotiset rahoitusmallit mediakasvatuksen kehittämiseen, erityisesti järjestöille ja sote-sektorin rajapinnoille.
- Siirrytään projektirahoituksesta pitkäjänteiseen, vaikuttavuuteen perustuvaan rahoitukseen.

6. Toimeenpano ja seuranta

Mahdolliset kommentit ja huomiot toimeenpanosta ja seurannasta:

Mediakasvatuksen toimeenpanossa tulee huomioida:

- Selkeät vastuutahot aikuisten mediakasvatuksen, mediaosallisuuden, digihyvinvoinnin ja yhteisömediatoimijoiden suhteen.
- Seurantamittarit, jotka kohdistuvat eri elämäntilanteisiin, aikuisväestöön ja haavoittuvissa asemissa oleviin.
- Sote-sektorin ja järjestökentän integrointi toimeenpanoon ei vain koulutusjärjestelmä.
- Kansallisen koordinaation vahvistaminen, jotta mediakasvatustyön rahoitus ja tehtävät eivät jää pirstaleiseksi.

Seurannan tulee tarkastella myös aikuisväestön mediataitojen muutoksia, digihyvinvointia ja digitaalista kuormitusta koskevia indikaattoreita.

7. Liitteet

Mahdolliset kommentit ja huomiot liitteistä:

- Sosped-säätiö viittaa lausunnossaan muun muassa seuraaviin esimerkkeihin Sospedin toiminnasta:
 - Digipelirajaton ja Somerajaton -toiminnot

-Mediatoimintaa kaikille -hanke

-Kokemusasiantuntijatoiminnassa syntyneet mediaprojektit

-Yhteisöllinen mediatoiminta ja digitaalisen hyvinvoinnin vahvistaminen

8. Yleiset kommentit linjausluonnoksesta

Yleiset kommentit kokonaisuudesta:

Linjausehdotus sisältää paljon hyviä ja oikeansuuntaisia avauksia, mutta se on edelleen vahvasti lapsi- ja nuorisokeskeinen. Aikuisten mediataitojen, yhteisöllisen oppimisen, digihyvinvoinnin ja osallistavan mediakasvatuksen näkökulmat puuttuvat, vaikka ne ovat kansallisesti kriittisiä.

Eryteisesti sosiaali-, terveys- ja järjestökentän rooli mediakasvatuksessa tulisi sisällyttää linjauksiin selkeämmin.

9. Muita mahdollisia terveisiä valmistelijoille

Muita mahdollisia terveisiä:

Sosped-säätiö on valmis osallistumaan mediakasvatuksen jatkokehittämiseen sekä tarjoamaan kokemustietoa, menetelmiä ja mallinnuksia erityisesti:

-digihyvinvoinnin

-mediaosallisuuden

-aikuisten mediakasvatuksen

-haavoittuvien ryhmien osallisuuden

-toiminnallisen mediakasvatuksen

-tekoälylukutaidon

vahvistamiseksi.

Laitinen Heini

Sosped-säätiö (Sosiaalipedagogiikan säätiö)